

UDK 37.015:343.988
316.624

Stručni članak

NEDJELJKO KUJUNDŽIĆ

NASILJE I ODGOJ

Sažetak:

U radu se problem nasilja i patnje ljudi razmatra na tri analitičke razine: u sferi općega, posebnoga i pojedinačnoga te u međuovisnosti svih elemenata s cjelinom kao i cjeline s tim elementima.

Na razini općega se konstatira da je nasilje posljedica neregulirane ljudske liberotropnosti kao temeljnog praporiva egzistencije. Na razini posebnoga nasilje je uvijek oblik pomanjkanja socijalne regulacije, zbog čega stradaju podjednako žrtve kao i agresori. Što se pak tiče nasilja na razini pojedinačnoga, tu ima toliko različitih oblika da nijedan jezik nema riječi kojima bi sve to mogao precizno izraziti.

Prosljeđujući analizu do razine dinamike na području odgoja, autor konstatira kako ima ne mali broj stradanja učenika zbog edukativnih nasilja koja proizlaze iz: informacijskog zagađivanja, komunikacijskog nasilja, hipo i hiperkinezije, kompetitivnosti, pogrešne prehrane, šundovskog pritiska na ljudsku kreativnost, te velik broj nasilja bona fidae, ekoloških nasilja i huliganskih odgovora mladih na sva ta nasilja.

Izlaz iz viktimizacije učenika autor vidi u uspostavljanju što potpunije regulacije koja vodi računa o svima a ne samo o pojedincima i koja ozbiljuje poznatu maksimu "to live and let live" (živjeti i dopustiti drugome da živi) svoj vlastiti, individualni, kreativni i kozmički jednokratni, neponovljivi život do kraja uspravno.

Kao način žuvota nasilje je staro koliko i sam čovjek, pa ga nalazimo u prapovijesnom kanibalizmu, zatim ratovima, sukobima, klasnoj borbi i politici. Po toj se ubikvitalnoj negativnoj pojavi može prepoznati i progres s obzirom na stupanj smanjivanja nasilja u društvu.

Kada je posebno riječ o odgoju i mladima, nasilje se u toj populaciji također zamjećuje, i to u odnosima: stariji - mladi (kada se autoritarnim odgojem viktimiziraju mladi), mladi - stariji (kada mladi na to odgovaraju pobunama) i mladi - mladi (što se očituje u fenomenima huliganstva i devijantnosti).

Etiologija nasilja

Otkako se čovjek osvijestio i osposobio za refleksivno mišljenje on stalno razmišlja o uzrocima nasilja, jer po njegovim posljedicama uočava koliko nasilje šteti pojedincu, nacijama i cijelom čovječanstvu i usporava njihovu emancipaciju.

Najprije se tako nasilje tumačilo ontološkim supstratima dobra i zla (Zaratustra i maniheizam). Zatim se zlo shvaćalo kao deprivacija dobra (kao njegova najniža točka). Razvojem prirodoznanstva, posebno biologije, nasilje se počinje tumačiti sistemom genetskog programiranja odnosno

poremećaja u šifri čovjeka (trisomija itd.). Marksisti su nakon toga uzroke nasilja smjestili u sferu klasnih odnosa i tumačili nasilje kao bunt siromašnih protiv bogatih. Sve ove kao i još specifičnije teorije nasilja griješe, kao što se može razabrati, pars pro toto, jer nasilje pokušavaju objasniti jednim njegovim fenomenalnim dijelom.

Budući da se na taj način nikako ne može doprijeti do temeljnih uzroka nasilja, opravdano se postavljaju pitanja: Je li čovjek agresivan po svojoj prirodi? Da li je programiranjem prisiljen na nasilje? Ili je agresija greška u njegovom strukturiranju i funkcioniranju (kao istočni grijeh)? Da li se nasilje uopće smanjuje kroz povijest? Itd.

Ako je sloboda praosnova ljudske egzistencije, onda je logično i nužno tražiti i posljednji uzrok nasilja u drami ljudske emancipacije, tj. u polju ostvarivanja slobode. Kao što vidimo po svim oblicima ponašanja, svi su ljudi *liberotropni* (trajno i neopozivo usmjereni prema slobodi). Još i više, ljudi su na samom početku svoje egzistencije kao i na njenom svršetku "sloboda na djelu" (Sartre); oni su inkarnati slobode, pa zato i mogu, svojim djelovanjem, malo pomalo uvećavati vlastitu slobodu pomoću rada, stvaralaštva, ljubavi i molitve.

Što je nasilje u tom posljednjem liberotropnom obzoru čovjeka? I ono je samo posebni derivat slobodnog angažmana čovjeka. Nasilje (u svim svojim pojavnim oblicima) zato i nije ništa drugo do prekomjerna, neregulirana sloboda koja ponekad dolazi i do *bellum omnium contra omnes* ili pojave *homo homini lupus est* ili, kako se to danas apstraktnije kaže, *Feind - Freund* modelu ponašanja. Povijest je puna takvih oblika nereguliranog ljudskog ponašanja, ali isto tako ona ima i još veći broj oblika tzv. relativno reguliranog suradničkog ponašanja ljudi kao suživota po principu pravednosti (maksimalno moguće povijesne slobode za sve ljude) i pravičnosti (kao područja pravno zaštićene slobode građana). Da tih relativnih regulacija nije više od ljudske entropije, raspalo bi se ljudsko društvo i kozmos, pa i sam čovjek kao dinamički liberotropni sustav ne bi bio moguć.

Čovjek prema svemu tome nije po prirodi samo ni dobar ni zao, nego liberotropno biće. Iz te opće njegove liberotropnosti proizlazi sve: i dobro i zlo. Dobro su one čovjekove relacije koje ne predstavljaju "krađu tuđe slobode" (Sartre); to su relacije koje tuđu slobodu ne sputavaju (to live and let live) nego joj omogućuju autentično samoostvarenje ili je u tome čak i podupiru, naravno, bez štete po vlastitu slobodu. Suprotno tome, zlo je oblik "krađe tuđe slobode" (ubojstvom kao nihilizacijom same slobode drugoga, krađom njegove imovine, silovanjem i tjelesnim napadima, vrijeđanjem, klevetanjem itd.). Kao što je posve lako razabrati, i ti negativni oblici ponašanja uvećavaju slobodu počinioca i predstavljaju njihov ubrzani hod prema slobodi. I to je ono zajedničko dobru i zlu, naime, da su svi ljudski čini proizvod praporiva za slobodom. Dobro je oblik regulirane slobode koja omogućuje svakom čovjeku da se emancipira do povijesnih mogućnosti, a zlo je oblik neregulirane slobode koja unosi razdor, sukobe, entropiju i opći pad negentropijskog liberotropnog općeg čovjekova usmjerenja.

Shvaćajući malo-pomalo kroz povijest kako je regulacija konačno rješenje ljudskih sukoba, ratova i drugih oblika destrukcije,

čovjek je na razne načine (religijom, moralom, pravom) počeo uspostavljati relativno moguće povijesne oblike suradništva. Pax Romana, Pax Germanica, Pax Anglia, Pax Americana, Pax Rusia samo su koraci na tom putu prema Pax iustitiana kao pravednom miru uravnoteženog svijeta, društva i pojedinca ne u prestabiliziranoj harmoniji na početku (kako je to mislio Leibniz) nego na kraju povijesti i razvoja.

Viktimologija kao opća suvremena znanost o nasilju kao uzroku i žrtvi kao posljedici predstavlja maksimum razvijene svijesti o potrebi uspostavljanja novoga reguliranog svijeta u kome će nasilje biti svedeno na minimum, a njegovi brahijalni oblici i posve suzbijeni. Kao što je i medicina uspjela suzbiti velike epidemije (kuge, kolere, tuberkuloze itd.), i viktimologija ima kao svoj konačni cilj suzbijanje najtežih oblika "zla" u grupnom i pojedinačnom ponašanju čovjeka. U tom smislu i radi te svijesti 1991. godina je s pravom proglašena GODINOM MIRA.

Naime, čovječanstvo je danas sazrelo do te mjere da može čak i u općim aktima Ujedinjenih naroda naglasiti "kako svi narodi imaju pravo na samoodređenje... da svako ljudsko biće ima prirodno pravo na život. I to pravo treba da bude zaštićeno zakonom."

S tim u vezi i u znanostima se mijenja biologistička paradigma o tzv. urođenosti zla. E. Fromm zato ne nalazi da je zlo genetski kodirano. Po njemu je samo zaštita organizma genetski kodirana dok destrukcija ima uzroke u povećanoj i nereguliranoj ljudskoj aspiraciji prema slobodi, egoizmu, samoživosti itd. "Maligna agresija je biološki neadaptivna agresija, ona je destruktivnost i okrutnost, nije filogenetski programirana, isključiva je karakteristika čovjeka, biološki je štetna, (jer) štetna je za agresora i žrtvu." (3) Nasilje prema tome nije izraz životne insuficijencije, nego, obrnuto, preobilja životne aspiracije koje nije regulirano. S tim je stavom u biti suglasan i A. Adler kad nasilje izvodi iz prekompenziranog osjećaja manje vrijednosti. Nasiljem se zato uvijek kamuflira slabost i neadaptiranost odnosno nesposobnost stva-

ralačke regulacije. To je konačno empirijski utvrdio i L.J. Peter, koji konstatira kako "u hijerarhiji svaki namještenik žudi da bude promaknut do razine svoje nesposobnosti". (8) Općenitije rečeno, svatko u svom nereguliranom liberotropizmu ide do vlastite nemogućnosti, rasprsnuća, tj. do nekompetencije i nemogućnosti kontroliranja odnosa sistem-okolina.

Fenomenologija nasilja

Navođenjem ovih citata dospjeli smo i do druge, niže razine pojavnih oblika nasilja (kao agensa) i žrtve (kao trpnoga stanja).

U proučavanju tih perceptivnih oblika očitovanja nasilja mnoge su se znanosti o čovjeku okušale, a viktimologija te rezultate sada nastoji na jednoj metarazini interdisciplinarnе analize protumačiti.

Iako je, kao što smo već istaknuli, uzrok svakog nasilja u prekomjernoј i nereguliranoј slobodi kao "krađi tuđe slobode", ono je in concreto nalik bengalskoј vatri koja se poput duge prelijeva u bezbrojnim fenomenalitetima kao što su: ubojstvo, krađa, tuča, napad na integritet čovjeka, laž, obmana, podvala, ideologija, indoktrinacija, zavođenje, izdaja, tortura, destrukcija, uvreda, kleveta, zlo, delikti, prekršaji itd. Treba istaknuti da nijedan suvremeni jezik nema toliko različitih riječi kojima bi se točno označili ti oblici i podoblici nasilja kao i stradanja ljudi zbog njih.

Koji je pravi smisao toga deskriptivnog proučavanja nasilja i patnje čovjeka? Prema našem mišljenju, dobro je sve to uočavati i opisivati, jer to pridonosi samoosvješćivanju ljudi. Međutim, ako se na taj način misli doprijeti do uzroka ili, što je još važnije, do izvjesnog "terapijanja, da ne kažem i prevencije nasilja", onda je to samo iluzija, pa čak kada se pojavni oblici nasilja opisuju i modernim statističkim postupcima. Sve je to prekratko da bi se doprlo do dubine nasilničkog ponašanja.

S tim u vezi valja napomenuti kako ima vrlo ozbiljnih autora koji smatraju da se zlo uvećava proporcionalno podizanju ljudske moći, jer je svaka moć sklona (po općem liberotropnom praporivu) da nadilazi i samu sebe (Piterovo pravilo o hodu do nesposob-

nosti). Iako s povijesnog aspekta nije moguće tu tvrdnju dokazivati, ona svakako postoji u složenoј dijalektici života koji je dramatičan, a mjestimično i tragičan. Stari Grci su i tragediju shvaćali kao prekoručivanje ljudskih stvari i pokušaj prodora u tzv. Božje stvari zbog čega čovjek nužno doživljava slom.

Kao kritička svijest o nasilju i ljudskoj patnji zbog nasilja viktimologija se zato zadržava na opisivanju i kritičkoј analizi te vrste pojavnosti. Ponekad ona ukazuje i na uzroke, ali joj je ipak osnovni zadatak prosvjetiteljski: da omogući ljudima spoznaju kako nasilje i patnja podjednako štete agresoru i žrtvi, a ponajviše cijelom čovječanstvu, jer ga sputavaju u emancipaciji kao reguliranom očitovanju liberotropnog praporiva. Prije manje od pola stoljeća viktimologija se razvila u okvirima krivičnog prava, jer je sudska praksa pokazala kako se i pod egidom pravde može širiti nasilje. Dokaz za to su bila smaknuća nevinih ljudi koje je sud proglasio krivima. Ovdje ne treba ulaziti u pitanje uzroke takvih presuda, osjećaje sudaca i vjerodostojnost njihovih uvjerenja. Dovoljno je ukazati na to da se i u okvirima pravičnosti kao pravne kategorije mogu događati nepravde, žrtve i svakojaka nedužna stradanja ljudi. Malo poslije toga osviješten je i oblik viktimizacije u prometu. Svatko je, naime, želio nabaviti automobil kao sredstvo brzog prijevoza, ali kako usporedo s proizvodnjom i prodajom nisu išle i mjere regulacije (signalni sistemi, prostrane ceste, pravna regulacija itd.), viktimologija je uočila da svakog dana stradaju tisuće ljudi, najviše posve nedužnih pješaka. Pozitivno je zatim stremljenje čovjeka da bude brzo i potpuno obaviješten o svemu u njegovoj okolini. Kao rezultat zadovoljavanja te potrebe nastali su novi elektronički mediji koji su doveli do informacijskog zagađivanja kao masovnog oblika stradanja zbog redundancije, plasiranja laži, obmanjivanja i svakojakih manipuliranja. Do koje mjere može doći to stradanje, najbolje je prikazano u filmu "Trkač", koji predstavlja viktimološku futurološku projekciju ljudskog stradanja zbog izopačene upotrebe masmedija. Nakon toga viktimologija otkri-

va i oblike ekološkog stradanja čovjeka, jer život u zagađenom zraku, vodi, okolini postaje nemoguć.

Može se bez pretjerivanja reći kako je svakih pet godina unutar opće viktimologije razvijena po jedna nova specijalna viktimologija. 1985. (za vrijeme održavanja V. međunarodnog sastanka viktimologa u Zagrebu) pojavila se tako i PEDAGOGIJSKA VIKTIMOLOGIJA. Kao kritička svijest o teoriji i praksi odgoja, tj. kao njena meta-znanost, pedagoški viktimologija je, nakon tisućgodišnje opće zablude kako je sve što izlazi iz škole ili što se u njoj događa poželjno i dobro, spoznala da i edukativne školske situacije mogu uzrokovati patnju djece i omladine.

Pedagoški viktimologija koja još nije navršila ni svoje prvo desetljeće ukazala je tako na evidentna područja viktimizacije mladih u odgojnim situacijama (u školi, obitelji i društvu). "Po frekventnosti i rasprostranjenosti na prvom se mjestu svakako nalazi informacijsko zagađivanje učenika u školi." (6) Do te zagađenosti je došlo zbog povijesnog nagomilavanja informacija i njihova neadekvatnog selekcioniranja u školskim programima, tako da danas u tim programima postoje potrebne i nepotrebne informacije. Postoje čak i posve zastarjele, pa i pogrešne informacije. Učenici zbog toga osjećaju tjeskobu. Sve da i hoće, oni ne mogu popamtiti tisuće i tisuće informacija. A, naglasimo, to danas više nije ni potrebno, jer snažne ekstraspihičke memorije i kalkulatori (kompjuter) pamte bolje, više i vjernije od čovjeka.

S obzirom na intenzitet stradanja djece u školi, na drugom mjestu po viktimogenosti nalazi se dugo zadržavanje stare diseminativne tehnologije koja je poznata po sintagmama "sjedilačke, gledajuće, slušajuće nastave" (Matijević, 1989) ili razredno-satno-predmetnom sistemu. Dok je to bila nužnost u polju ranijih oskudnih edukativnih tehnologija, jer se nije moglo drugačije poučavati nego "ex cathedra", tj. monološki, danas postoje elektronički mediji za višu informacijsku obradu na bazi dijaloga i većeg aktiviteta učenika. Dakle, ni taj oblik stradanja učenika nije više povijesno nužan,

naravno, ako ga se prevlada svrsishodnijim i djetetu bližim komunikacijskim tehnikama više, aktivne obrade podataka koja premašuje formalizam i verbalizam sadašnje edukacije.

Ne manje od tih oblika djecu i mlade viktimizira i nezdrav suvremeni način života koji podržava hipokineziju u svim oblicima, a ova vodi u razne oblike tzv. nastranog kompenzatornog ponašanja mladih. No i hipokinezija je nastala kao rezultat pozitivnog trenda povećavanja prometnih sredstava, ali ono danas, upravo zbog hipokinezije, pokazuje i štetne posljedice. Zeleni zbog toga preporučuju povratak prirodi, što je nemoguće pri enormnom povećanju svjetskog stanovništva. Hipokineziju kompenzira, na drugoj strani, hiperkinezija modernih gladijatora (to su profesionalci, rekorderi, olimpijci), koja također predstavlja svojevrsno nasilje nad čovjekom.

U pogledu socijalnih relacija nasilje se očituje u oblicima kompetitivnog života i odgoja i socijalne kompresije. Kompetitivnost, što se posebno akutno očituje u Japanu, vodi mlade čak do suicida.

U bližim oblicima kao moda kompetitivnost proizvodi niz stereotipa koji dehumaniziraju čovjeka i pretvaraju ga u snoba koji oponaša ono što je momentano "na visini" itd. Te vrste nasilja nad spontanitetom, autonomijom i individualitetom podrivaju osobnost kao što i tiha rijeka malo-pomalo rije obalu i ruši zemlju u rijeku. Budući da su anonimni, nevidljivi i nepersonalni, tj. na razini stalne mimikrije i oponašanja, pomodarstvo i kompeticija su trajni oblici nasilja što izvrće ljudsku prirodu i onesposobljava čovjeka za život na vertikali i u različitostima. Kada ti oblici dobiju formu masovnih psioza, oni proizvode fašizam, totalitarizam, isključivosti koje kao lava nose sve što i stoji na putu entropizacije.

Postoji danas i poseban oblik tzv. nutritivnog nasilja. To je nasilje nad ljudskim organizmom (njegovim probavnim aparatom). Naime, pod utjecajem reklama prodaju se umjetna jela puna pesticida, tako da se ljudi malo-pomalo truju. Zbog toga im se

mijenja imunitet, pa se javljaju specifične bolesti. Pribroji li se tome sindromu i pogrešna prehrana koja se očituje u raznim oblicima (pothranjenost, gojaznost, nepravilna i nedostatna prehrana u određenim supstancama), očito je da čovjek i nutritivno strada ne svojom krivnjom. Toj patnji su danas u nas najviše izložena školska djeca koja se hrane u kuhinjama koje ne poštuju norme zdrave prehrane, a da bi bile "ekonomične, prikraćuju djecu posebno u proteinima bez kojih se ne može zamisliti zdrav razvoj organizma".

Doda li se svemu ovome i kulturna deprivacija te kontaminacija šundom i kičem, onda je jasno da i kultura može biti nasilje nad čovjekovim duhom i tijelom. Već smo spomenuli teže oblike nasilja koji će čak, zbog ogromnih negativnih posljedica, taksativno navedeni kao delikti i zločini (napadi na integritet čovjeka, narkomanija, alkoholizam, pušenje itd.). Njih ovdje zato posebno ne treba razmatrati, nego samo zaključiti da je fenomenologija nasilja i stradanja čovjeka mnogovrsna, te da se posebni oblici javljaju u svakoj povijesnoj epohi ovisno o stanju znanosti, tehnologije i stilu društvenih odnosa u cjelini.

Kada je posebno riječ o pedagoškim oblicima viktimizacije, valja istaknuti da u odgoju mogu postojati i oblici *bona fidae* nasilja. To se nasilje (za razliku od nasilja *mala fidae* - u zloj namjeri) čini u najboljim namjerama. Roditelji tako sile svoju djecu da sviraju (a da ona za to nemaju ni minimalne sposobnosti), i to je primjer *bona fidae* nasilja nad djetetom. Isto se događa kada roditelji prisilno biraju zanimanje ili školu djetetu, te kada se mlade prisiljava na ženidbu po kriterijima roditelja. Sve su to dobronamjerni oblici nasilja koji izazivaju različite odzive mladih; jedni se tada ponašaju agresivno prema roditeljima, drugi okrivljaju sebe i odlaze u bolest, treći mrze ljude ili objekte koje im roditelji preporučuju kao pozitivne uzore.

Analizirajući sve oblike socijalne patologije što nastaju u polju odgojnih relacija, pedagojska viktimologija opisuje njihovu strukturu i funkciju. Pokušava pronalaziti i parcijalne uzroke, a sve u namjeri da

se uklone viktimizacije i omogućiti mladima odgoj bez represija, prisile, agresije, autoritarnosti. Međutim, pedagojska viktimologija ne preporučuje kao idealne oblike ni pedocentrističke, anarhističke, liberalističke forme, jer i one viktimiziraju mlade s druge strane. Naime, svaka se anarhoidnost pretvara u drugi tip nasilja koje se također ispašta stradalaštvom.

Viktimologija zato, polazeći od sistemske teorije i trećeg humaizma suvremene epohe, ostaje pri uvjerenju "panta metron estin" (sve je mjera), tj. da je regulacija i uravnoteženje ono stanje u kome nema nasilja ni patnje.

Deviktimizacija odgoja

Najfrekventnije suvremene riječi danas počinju s latinskim prijedlogom "de": deideologizacija, deetatizacija, demanipulacija, dekontaminacija itd. pa tako i deviktimizacija. Riječcom "de" želi se naglasiti obrnuti proces od ustaljenog poretka koji je bio restriktivan, autoritaran, represivan, zastario i antihuman.

Suprotno bubanju gotovih informacija i njihovom pohranjivanju u živoj memoriji, informacijska deviktimizacija znači učenje učenja, učenje višeg sistema informacijske obrade, te s tim u vezi čišćenje programa na najbitnije informacije pomoću kojih se stvaraju nove, prerađuju zastarjele i destruiraju pogrešne. Pamćenje kao niži oblik informacijskih sadržaja treba sve više prepuštati ekstraspihičkim sistemima za pohranjivanje informacija.

Suprotno monološkom diseminiranju informacija ex cathedra, komunikacijska deviktimizacija u odgoju znači učenje dijalogom, učenjem po modelu istraživanja i vlastitog provjeravanja kao vječnog eksperimentiranja sa svijetom, životom i društvom u kojem se čovjek kreće, živi, radi i umire.

Suprotno hipokinezijskom sapinjanju spontaniteta vlastitog tijela, kinetička deviktimizacija znači aktiviranje tijela do mjere njegova optimaliteta u funkcioniranju putem vježbi, igara, pješačenja i aktivnog života u svakom smislu.

Suprotno pak hiperkinezijskoj viktimizaciji, deviktimizacija znači smanjiva-

nje tjelesnog aktiviteta također na mjeri vlastitog organizma, jer se tako postiže maksimalna kondicija, ljepota pokreta i zdravo funkcioniranje cijelog organizma.

Suprotno kompetitivnom odgoju koji viktimizira jer čovjeka svodi na osrednje šablone i stereotipe bez duše i individualiteta, deviktimizacija u tome području znači izgrađivanje samoga sebe na različitosti, originalnosti, tj. na svojim komparativnim prednostima u odnosu na druge ljude iz svoje okoline po kojima jesmo ono što smo - osobnost, persona kao jednokratna i kozmički neponovljiva egzistencija.

Suprotno nutritivnoj viktimizaciji koja ugrožava organizam iznutra zbog pogrešne prehrane, nutritivna deviktimizacija znači pravilnu prehranu u kvantitativnom i kvalitativnom pogledu.

Suprotno snobovskom kulturnom viktimiziranju što kvari ukus, smanjuje kreativnu vertikalu i svodi čovjeka na pasivna sudionika spektakala s nizom šundovsko-kičevskih elemenata, kulturna deviktimizacija znači dopuštanje vlastitom ja da se izrazi, da svijetu prikaže sebe, svoja istinska duhovna stanja, jer tako se osigurava kreativni rast i daje istinski poticaj drugima za oslobađanje njihova stvaralaštva.

Suprotno *bona fidae* nasilju roditelja i nastavnika koje izopačava učenike i od njih pravi ono što oni zapravo nisu (njihovu sjenu), deviktimizacija u ovome području nasilja znači dopuštanje svakom čovjeku da bude svoj, različit i posve individualan, jer će on tada biti najveći, najbolji i najljepši u svojoj kategoriji.

Suprotno ekološkoj viktimizaciji, koja onemogućuje individualni i socijalni život ljudi, ekološka deviktimizacija nije poziv u prapovijest koja je nevino čista, nego poziv na uspostavljanje maksimalno moguće sistemske ravnoteže svih sistema i podsistema u dinamičkoj cjelini ne samo biosfere, nego i planeta Zemlje u cjelini, a u krajnjoj perspektivi i cijelog kozmosa koji bi mogao postati prestabilizirana harmonija na kraju svoga razvojnog puta.

Suprotno huliganskoj viktimizaciji, koja je zapravo nepravilan i nekonstruktivan odgovor mladih na sve viktimizacije što ih oni

trpe od odraslih, deviktimizacija u ovome području ljudskih patnji i stradanja znači ostvarivanje samoga sebe uz što manje smetanja drugima da to isto postižu u okvirima svoga personaliteta. Suzbijanje penetracija u tuđi život - to je minimum sanacijskog programa u maksimalnoj kreativnoj realizaciji samoga sebe uz pomoć drugoga i, djelomice, za drugoga.

Kada bi se tražila opća formula za sve deviktimizirajuće fenomene, onda bi se ona mogla najbolje izraziti jednom jedinom riječju - REGULACIJA, jer regulacija, za razliku od upravljanja, znači totalno upravljanje po principu svi, sa svima i o svemu, argumentirano i osobno odgovorno. Naime, dok je upravljanje vodilo računa samo o pojedincima (kraljevima i upravljačima, predstavnicima povlaštenih, elite itd.), regulacija je upravljanje po mjeri svijtu. Regulacijom se zato dolazi do konačnog izjednačavanja pravednosti i pravičnosti, a u konačnoj perspektivi i do dokidanja svih oblika viktimiziranja ljudi zbog fenomena pomamne "krađe tuđe slobode".

U skladu s tom koncepcijom totalne regulacije svih, sa svima i o svemu, treba i odgoj preusmjeravati od spomenutih oblika pedagoške viktimizacije u oblike komunikacijske regulacije svih čovjekovih relacija prema prirodi, drugim ljudima i samom sebi, jer je to pretpostavka maksimalne emancipacije pojedinca i društva u njihovoj liberotropnoj i neopozivoj usmjerenosti prema slobodi kao posljednjem horizontu svekolikog života. Kad je riječ o afirmaciji regulacije u svim sferama ljudskog agiranja, valja na kraju naglasiti i to da po mjeri regulacije treba pisati i sve nove zakone u oblicima što konkretnijeg navođenja *prava* i njima korespondentnih *dužnosti*, jer svako pravo je nečija dužnost, pa ako se ta dužnost ne ostvrjuje, onda se ne može ostvariti ni pravo. Isticanje samo prava, kao što je to sada slučaj u svim poveljama UN, vodi samo u utopizam, a svijet ostaje i dalje nereguliran, kaotičan, anarhoidan, a to znači dramatičan i tragičan. Ako se želi uspostavljati sve veća i veća ljudska negentropijska vertikala, onda se do kompjutorske preciznosti moraju sparivati sva prava sa svim

dužnostima (sve do pojedinačnih adresata i načina kontrole).

LITERATURA

- AĆIMOVIĆ, M., *Pravci kriminalne psihologije*, Savremena administracija, Beograd 1976.
- BRANDT, M., *Izvori zla*, A. Cesarec, Zagreb 1989.
- FROMM, E., *Anatomija ljudske destruktivnosti*, I. i II., Naprijed, Zagreb 1976.
- GRUDEN, Z., *Psihoterapijska pedagogija*, Školske novine, Zagreb 1989.
- KECMANOVIĆ, D., *Ni normalno ni patološko*, Svjetlost, Sarajevo 1988.
- KUJUNDŽIĆ, N., *Pedagogijska viktimologija*, *Obrazovanje i rad*, br. 1-2, Zagreb 1986.
- xxx, *Ljudska prava*, Školske novine, Zagreb 1990.
- PETER, L.J.-R. HULL, *Peterovo načelo ili zašto nam sve ide naopako*, Mladost-Naprijed, Zagreb 1989.
- SINGER, M., *Zlostavljanje djece*, Zrno, br. 1, Zagreb 1990.
- SZENTMARTONI, M., *Svijet mladih*, Zagreb 1989.
- ŠEPAROVIC, Z., *Viktimologija*, Zagreb 1987.
-